

Aida Grgić *

Hrvatska pred Europskim sudom za ljudska prava

Sadržaj

1. Uvod
2. Pravo na nepoštenu sudbu (Članak 6 Konvencije)
  - 2.1. Sudbu u razumnom roku
  - 2.2. Pravo na pristup sudu
  - 2.3. Pravo na sudbu pred nepristranim sudom
3. Pravo na poštovanje doma, privatnog i obiteljskog života (Članak 8 Konvencije)
  - 3.1. Pravo na poštovanje doma
  - 3.2. Pravo na poštovanje privatnog života
  - 3.3. Pravo na poštovanje obiteljskog života
4. Kaznenopravni predmeti
  - 4.1. Uvjeti i medicinska njega u zatvoru
  - 4.2. Pravo na pošteno sudbu u kaznenim predmetima
5. Zabrana diskriminacije (Članak 14 Konvencije)
6. Zaštita imovine (Članak 1 Protokola 1 uz Konvenciju)
  - 6.1. Dugotrajnost ovrhe
  - 6.2. Predmeti izvlaštenja
  - 6.3. Predmeti pogreške domaćih vlasti
7. Pozitivne obveze države

1. Uvod

Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija) stupila je na snagu u odnosu na Republiku Hrvatsku 5. studenog 1997. godine. Poput ostalih međunarodnih ugovora, sukladno članku 140 Ustava, Konvencija čini dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske te je po pravnoj snazi iznad zakona. Sva državna tijela dužna su izravno primjenjivati Konvenciju u svom djelokrugu. Tako su, primjerice, sudovi prilikom odlučivanja dužni imati na umu ne samo odredbe Konvencije, već i njihovu interpretaciju od strane Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud ili Europski sud).

Taj je Sud do početka 2010. godine usvojio oko 170 presuda protiv Republike Hrvatske, od kojih je u 133 zaključio da je došlo do povrede jednog ili više prava zajamčenih Konvencijom. Međutim, ovim brojevima mora se dodati i podatak da je Sud, bez ulaženja u meritum, u istom razdoblju odbaci preko četiri tisuće predmeta¹ podnesenih protiv Republike Hrvatske zato što nisu ispunjavali formalne uvjete dopuštenosti².

---

* Autorica je dipl. pravnik, sudska savjetnica na Europskom sudu za ljudska prava i suradnica FCJP.

¹ Za detaljne podatke i službene statistike vidi: *Country Statistics* na <http://www.echr.coe.int/NR/rdonly-res/B21D260B-3559-4FB2-A629-881C66DC3B2F/0/CountryStatistics01012009.pdf> kao i izvještaj *Country Fact*

Što se tiče vrste predmeta koje je Sud dosad razmatrao s obzirom na Republiku Hrvatsku, u početku su to bili klasični predmeti koji su se ticali prekomjerne duljine sudskih postupaka kao i čitav niz predmeta koji su se odnosili na pravnu prazninu nastalu ukidanjem članka 180 bivšeg ZOO-a³. Međutim, nakon 2005. godine predmeti su postali raznovrsniji, te danas gotovo da nema članka Konvencije u vezi kojega Sud nije razmatrao barem jedan predmet protiv Hrvatske.

U ovoj analizi bit će prikazane i analizirane presude i odluke Suda usvojene protiv Republike Hrvatske prema tematici na koju su se odnosile. Kao prvo, obradit će se predmeti pod člankom 6 Konvencije, koji jamči pravo na pošteno suđenje, a u svezi kojeg Sud donosi najveći broj premeta godišnje. Nakon toga rad će se baviti i ostalim pitanjima koja su dosad bila razmatrana u hrvatskim predmetima, poput obiteljskopравnih i kaznenopravnih predmeta, onih koji se odnose na zaštitu imovine, kao i najrecentnijih slučajeva koje su se odnosili na pozitivne obveze države i zabranu diskriminacije.

2. Pravo na pošteno suđenje (Članak 6 Konvencije)

Kao što je već rečeno, članak 6 Konvencije jamči pravo na pravično suđenje u razumnom roku od strane nezavisnog i nepristranog suda. Ova odredba Konvencije odnosi se na sve postupke u kojima se odlučuje o pravima i obvezama građanskopravne naravi, kao i o kaznenim postupcima u kojima se odlučuje o krivnji ili nevinosti podnositelja zahtjeva.

2.1. Suđenje u razumnom roku

Problematika trajanja sudskih postupaka, kako građanskih, tako i onih kaznenih, nije karakteristična isključivo za Republiku Hrvatsku, već je vidljiva u gotovo svim državama članicama Vijeća Europe. Samo protiv Italije Sud godišnje usvoji nekoliko stotina presuda u kojima ustanovi povredu prava na suđenje u razumnom roku, a problem se javlja i u drugim modernim srednjoeuropskim državama poput, primjerice, Njemačke⁴.

Protiv Hrvatske Sud je usvojio mnogobrojne presude u kojima je našao povrede prava na suđenje u razumnom roku, iz kojih bi se mogli iščitati i poneki strukturalni problemi koji uzrokuju takve povrede⁵. Do prvog značajnijeg pomaka u smjeru rješavanja problema došlo je u okviru izvršenja presude⁶ *Horvat*⁷, u kojoj je Sud zaključio da u Hrvatskoj ne postoji učinkovito pravno sredstvo

---

Sheets na http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C2E5DFA6-B53C-42D2-8512-034BD3C889B0/0/FICHEPARPAYS_ENG_MAI2010.pdf

² Uvjeti dopuštenosti, propisani su člancima 34 i 35 Konvencije, a obuhvaćaju, između ostalog inkompatibilnost *ratione temporis*, *ratione materiae*, *ratione loci*, *ratione personae*, neiscrpljenost domaćih pravnih sredstava, nepodnošenje tužbe u roku šest mjeseci od iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, očita neosnovanost, nepostojanje značajne štete.

³ Podrobnije o ovome vidjeti u nastavku pod 2. 2.

⁴ Vidi presudu Velikog Vijeća u predmetu *Sürmeli protiv Njemačke*, br. 75529/01, 08. 06. 2006. i recentnu presudu *Rumpf protiv Njemačke*, br. 46344/06, 02. 09. 2010.

⁵ Više o ovome vidjeti u A. Grgić: „*The Length of Civil Proceedings in Croatia: Main Causes of Delay*”, u *Public and Private Justice - Dispute Resolution in Modern Societies*, C. H. van Rhee/A. Uzelac (eds.), Intersentia Antwerp-Oxford 2007.

⁶ Izvršenje presuda Europskog suda u nadležnosti je Odbora ministara Vijeća Europe (članak 46 stavak 2 Konvencije). Više o tome vidi u L. Lukina-Karajković: *Izvršenje presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 53 (2) 2003.

za predugo trajanje postupaka. Država je tada izmjenama Ustavnog zakona o Ustavnom sudu po prvi put uvela takvo pravno sredstvo u svoj pravni sustav. Radilo se o članku 63 Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, prema kojem je pojedinac imao pravo podnijeti ustavnu tužbu i prije okončanja postupka pred redovnim sudovima, ukoliko se žalio na duljinu tog sudskog postupka. Ustavni sud bio je nadležan ubrzati postupak tako da naredi redovnom sudu da ga dovrši u određenom roku, kao i dosuditi pojedincu naknadu nematerijalne štete.

Nakon toga Sud je u svojim odlukama *Slaviček*⁸ i *Nogolica*⁹ sve predmete koji su u tom trenutku bili podneseni, a ticali su se duljine postupka, proglasio nedopuštenim i naredio podnositeljima zahtjeva da se prvo obrate Ustavnom sudu pa da se, tek ukoliko taj sud ne udovolji njihovom zahtjevu, ponovno obrate Europskom sudu. Ovakvim pristupom Sud je ne samo naglasio načelo supsidijarnosti, već je dopustio Ustavnom sudu da razvije svoju praksu u predmetima duljine postupka te je, dugoročno gledajući, smanjio broj sličnih predmeta koji bivaju podneseni Europskom sudu. Početkom 2006. godine, stupanjem na snagu novog Zakona o sudovima, djelomično je promijenjen postupak podnošenja pritužbi o nerazumno dugim sudskim postupcima. Od tada je za takve pritužbe nadležan neposredno viši sud od onoga pred kojim postupak traje. Tako je, primjerice, za duljinu postupka pred Općinskim sudom nadležan Županijski sud, a za duljinu pred tim sudom nadležan je Vrhovni sud. Također je uvedena i mogućnost žalbe na prvostupanjsku odluku višem sudu, te je, u krajnjoj instanci, zadržana mogućnost podnošenja ustavne tužbe Ustavnom sudu prema članku 63 Ustavnog zakona koji je još uvijek na snazi.

Dakle, u Hrvatskoj se gotovo svi sudovi osim prvostupanjskih bave problemom duljine postupka što je u konačnici podiglo i njihovu svijest o važnosti efikasnog rješavanja sudskih predmeta. Kao rezultat ovakvog razvoja domaće prakse također se smanjio i broj predmeta pred Europskim sudom koji se odnose na duljinu postupka¹⁰. Iako se ne može reći da u Hrvatskoj više ne postoji problem prekomjernog trajanja sudskih postupaka, posljednjih se godina situacija zasigurno poboljšala, te se nazire pozitivan trend daljnjeg razrješavanja ovog pitanja.

2.2. Pravo na pristup sudu

Još jedno procesno pravo zajamčeno člankom 6 Konvencije, makar ne izričito, jeste pravo na pristup sudu. Od presude *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹¹ prihvaćeno je stajalište da bi bilo nelogično govoriti o pravu na suđenje određene kvalitete kada ista odredba ne bi garantirala i općenito pravo na iznošenje svog predmeta građanske naravi pred domaći sud¹².

U predmetima protiv Hrvatske ovo je pravo igralo osobito veliku ulogu. U jednoj od ranijih presuda u predmetu *Kutić protiv Hrvatske*¹³, Sud je našao povredu prava na pristup sudu, koja je

---

⁷ *Horvat protiv Hrvatske*, br. 51585/99, 26. 07. 2001.

⁸ *Slaviček protiv Hrvatske* (odluka), br. 20862/02, 04. 07. 2002.

⁹ *Nogolica protiv Hrvatske* (odluka), br. 77784/01, 05. 09. 2002.

¹⁰ Ovdje valja naglasiti da je Vlada RH u predmetima duljine postupka vrlo često bila spremna na prijateljsko rješenje prema članku 39 Konvencije, te da je velik broj takvih predmeta pred Sudom završen upravo na taj način.

¹¹ *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 4451/70, 21. 02. 1975.

¹² Ovakvo tumačenje neki nazivaju i "najkreativnijim korakom Europskog suda u tumačenju bilo kojeg prava zajamčenog Konvencijom" (usp. Harris, O'Boyle, Warbrick: *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd edition, Oxford University Press 2009, p. 235.).

¹³ *Kutić protiv Hrvatske*, br. 48778/99, 01. 03. 2002.

za sobom povukla čitav niz slučajeva koji su se odnosili na istu situaciju. Radilo se naime o bivšem članku 180 Zakona o obveznim odnosima, kojim je odgovornost za svu štetu na imovini prouzrokovanu terorističkim aktima preuzimala država. Kako je početkom 1990-ih porastao broj podmetanja eksploziva i uništavanja imovine uglavnom (iako ne isključivo) pripadnika nacionalnih manjina od strane nepoznatih počinitelja, broj tužbi pod člankom 180 ZOO-a naglo je porastao. 1996. godine ta je odredba ukinuta, a svi sudski sporovi u tijeku zasnovani na toj odredbi bili su prekinuti do usvajanja novog zakonodavstva kojim se trebalo urediti pitanje odgovornosti za štetu od terorističkih akata.

U trenutku kad je Europski sud usvojio presudu u premetu *Kutić*, postupci podnositelja zahtjeva još uvijek nisu bili nastavljani, niti je bilo ikakve naznake kada bi novi zakon mogao biti usvojen. Sud je zaključio da je postojanje takve pravne praznine čitav niz godina ograničilo pravo podnositelja zahtjeva da nezavisni i nepristrani sud odluči o njihovom zahtjevu za naknadu štete, jer podnositelji nisu imali nikakvu garanciju kada će, i da li će uopće, o njihovoj tužbi ikada biti odlučeno. Ovakva situacija dovela je do povrede njihovih prava zajamčenih člankom 6 Konvencije.

Nešto kasnije Sud je došao do istog zaključka i u predmetu *Multiplex protiv Hrvatske*¹⁴, u kojem se radilo o naknadi štete prouzročene od strane hrvatskih oružanih snaga za vrijeme Domovinskog rata, a ovi postupci su također bili prekinuti na neodređeno vrijeme izmjenama ZOO-a iz 1999. godine.

Predmete *Kutić* i *Multiplex* slijedilo je čitav niz istovrsnih slučajeva, koji su riješeni ili presudom kojom je nađena povreda prava na pristup sudu ili sudskom nagodbom¹⁵. Ponukan ovakvim razvojem situacije, kao i u okviru izvršenja ovih presuda, u srpnju 2003. godine Hrvatski je sabor napokon usvojio nove zakone koji uređuju odgovornost države na naknadu štete nastale terorističkim aktima kao i one uzrokovane aktima hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata. Odgovornost države ovim je zakonima doduše znatno ograničena, no svi sudski postupci koji su bili prekinuti su nastavljani te je o tužbama odlučeno u relativno razumnom roku.

Međutim, ovime nije u potpunosti završena priča započeta predmetima *Kutić*. Velika većina podnositelja zahtjeva koji su bili uspješni pred Europskim sudom glede prava na pristup sudu ponovno su se obratili tom Sud žaleći se na odredbe novog zakona iz 2003. godine. Naime, nakon što su njihovi postupci nastavljani, sudovi su uglavnom odbili njihove tužbene zahtjeve, budući da je prema novom zakonu država bila odgovorna samo za štetu od terorističkih akata, prouzročenu smrću ili teškom tjelesnom ozljedom. Naknada štete na imovini mogla se tražiti prema odredbama Zakona o obnovi, koji predviđa stroge uvjete i ograničen iznos naknade. Podnositelji zahtjeva tvrdili su da je hrvatska država ovime u biti retroaktivno ukinula njihova potraživanja koja su stekli na temelju ukinutog članka 180 ZOO-a. Sud je ovu pritužbu odbacio zaključivši da, budući da je sporni članak ukinut prije ratifikacije Konvencije od strane Hrvatske, pa podnositelji zahtjeva u trenutku njezina stupanja na snagu nisu imali imovinsko pravo zaštićeno člankom 1 Protokola 1 uz Konvenciju. Štoviše, prema praksi domaćih sudova nije jasno proizlazilo da se svaka šteta smatrala posljedicom terorističkog akta, nego je upravo to

---

¹⁴ *Multiplex protiv Hrvatske*, br. 58112/00, 10. 07. 2003.

¹⁵ Slično kao u predmetima duljine postupka, hrvatska je Vlada u brojnim predmetima koji su se odnosili na istu pravnu situaciju kao u presudama *Kutić* i *Multiplex* s podnositeljima došla do tzv. prijateljskog rješenja („friendly settlement“) prema članku 39. Konvencije. Vidi npr. *Čakalić protiv Hrvatske* (odluka o brisanju s liste), br. 17400/02, 10. 03. 2005.

trebalo biti utvrđeno u sudskom postupku. Iz tog razloga podnositelji zahtjeva nisu imali pravo koje bi se moglo smatrati imovinom („*possession*“), te je njihova pritužba u ovom smislu proglašena nedopuštenom *ratione materiae*¹⁶.

Ono što, međutim, ostaje sporno jest činjenica da su domaći sudovi prilikom odbijanja tužbenih zahtjeva prema procesnim pravilima građanskog postupka naredili tužiteljima plaćanje astronomskih troškova postupka. Ova pritužba prosljeđena je Vladi Republike Hrvatske na odgovor, te će o njoj biti odlučeno u dogledno vrijeme.

2.3. Pravo na suđenje pred nepristranim sudom

Jedan od aspekata pravičnog suđenja zajamčenog člankom 6 Konvencije jeste i pravo na suđenje od strane nezavisnog i nepristranog suda.

U prvoj takvoj presudi protiv Hrvatske¹⁷, podnositelj zahtjeva žalio se na činjenicu da je jedan od sudaca Ustavnog suda, koji je u konačnici odbio njegovu ustavnu tužbu, nekoliko godina ranije kao odvjetnik zastupao protivnu stranku u istom predmetu. Nadalje, njegova kćer je naslijedila njegov odvjetnički ured, pa je time i preuzela zastupanje podnositeljeve protustranke. Iako je prošlo gotovo devet godina između njegove uloge kao odvjetnika i kasnije kao suca, Sud nije mogao zanemariti činjenicu da je ista osoba imala dvojnju ulogu u istom sudskom postupku, te je zaključio da je došlo do povrede članka 6 stavka 1 Konvencije.

Nepriistranost suda jedno je i od glavnih pitanja koje se postavilo u izrazito zanimljivom slučaju *Olujić protiv Hrvatske*¹⁸. Radilo se naime o disciplinskom postupku protiv nekadašnjeg predsjednika Vrhovnog suda, koji je razriješen dužnosti suca zbog druženja u javnosti s osobama umiješanim u teška kaznena djela. Disciplinski postupak vodio se pred Državnim sudbenim vijećem, čija su tri člana za vrijeme trajanja postupka dala intervju u dnevnim novinama jasno izražavajući svoje negativno mišljenje o podnositelju. Jedan od članova Vijeća čak se pridružio neuspješnom zahtjevu podnositelja za svojim izuzećem, budući da je prethodno javno glasao protiv imenovanja podnositelja za predsjednika Vrhovnog suda. Drugi ga je član vijeća nazvao *corpus alienum* hrvatskog pravosuđa. Ovakve izjave Sudu su bile dovoljne da zaključi da tijelo koje je odlučivalo o podnositeljevom razrješenju nije bilo nepristrano.

U još jednoj presudi glede nepristranosti, *Parlov-Tkalčić protiv Hrvatske*¹⁹, Sud je imao prilike pažljivo razmotriti i ocijeniti ulogu predsjednika suda u hrvatskom pravosuđu. U tom predmetu je naime predsjednik drugostupanjskog suda, koji nije osobno sudjelovao u odlučivanju o žalbi podnositeljice, protiv nje ranije podnio kaznenu prijavu na temelju istih činjenica o kojima se odlučivalo u građanskom postupku na koji se žalila. Podnositeljica je tvrdila da je navodna pristranost predsjednika suda dovela do pristranosti čitavog drugostupanjskog suda. Upravo iz ovih razloga Sud se upustio u detaljnu analizu nezavisnosti pojedinih sudaca od njihova predsjednika suda. Prvo je ustanovio da prema domaćem pravu predsjednik suda ima isključivo administrativnu ulogu, te da, zbog postojanja strogo propisanih pravila, nema diskreciju prilikom dodjeljivanja predmeta u rad pojedinim sucima. Nadalje, Sud je zaključio da uloga predsjednika

---

¹⁶ Vidjeti djelomičnu odluku u predmetu *Milašinović protiv Hrvatske*, br. 26659/08, 01. 07. 2010.

¹⁷ *Mežnarić protiv Hrvatske*, br. 71615/01, 15. 07. 2005.

¹⁸ *Olujić protiv Hrvatske*, br. 22330/05, 05. 02. 2009.

¹⁹ *Parlov-Tkalčić protiv Hrvatske*, br. 24810/06, 22. 12. 2009.

suda u njihovu napredovanju, te u pitanjima njihove disciplinske odgovornosti ograničena, budući da su u svim tim postupcima uključena i druga tijela, ili je pojedinom sucu na raspolaganju pravni lijek protiv eventualne negativne ocjene predsjednika suda. U takvim okolnostima, Sud je došao do zaključka da su suci drugostupanjskog suda koji su odlučivali o žalbi podnositeljice bili dovoljno nezavisni u svom postupanju i da njezine sumnje u pristranost tog suda nisu bile objektivno opravdane.

3. Pravo na poštivanje doma, privatnog i obiteljskog života (Članak 8 Konvencije)

3.1. Pravo na poštivanje doma

Nesumnjivo najzanimljivija presuda protiv Hrvatske koja se odnosi na ovu temu jeste presuda *Blečić protiv Hrvatske*²⁰. Iako Veliko Vijeće u svojoj presudi nije ulazilo u meritum predmeta, konačna odluka od neizmjerne je važnosti za praksu u pogledu vremenske nadležnosti Suda²¹.

U ovom se predmetu podnositeljica zahtjeva žalila na povredu njezinih prava na poštivanje doma i imovine time što joj je otkazano stanarsko pravo na stanu u kojem je živjela u Zadru. Naime, podnositeljica je u srpnju 1991. godine otišla u posjetu svojoj kćerki u Rim, te se zbog ratnih zbivanja u Zadru nije vratila u svoj stan sve do svibnja 1992. godine. U njezin je stan u međuvremenu uselila treća osoba, a protiv podnositeljice je pokrenut sudski postupak za otkaz stanarskog prava, budući da stan nije koristila dulje od šest mjeseci bez opravdanog razloga. Domaći sudovi nisu prihvatili ratna zbivanja u Zadru kao opravdan razlog njezina odsustva, te je Vrhovni sud, sudeći u trećoj instanci, u veljači 1996. godine usvojio tužbeni zahtjev i pravomoćno otkazao stanarsko pravo podnositeljice. Nakon stupanja Konvencije na snagu u Hrvatskoj, Ustavni sud je 1999. godine odbio ustavnu tužbu podnositeljice, koja je nakon toga podnijela tužbu Europskom sudu, oslanjajući se na članak 8 Konvencije i na članak 1 Protokola 1.

Prvo pitanje koje se postavilo pred Velikim Vijećem bilo je ono o nadležnosti Suda *ratione temporis*, budući da je do navodne povrede prava došlo tijekom sudskog postupka koji je započeo prije, a završio nakon ratifikacije Konvencije. U takvim slučajevima potrebno je utvrditi kada je do navodne povrede zaista došlo, odnosno kada sudska odluka prema odredbama domaćeg prava proizvodi pravni učinak. Prema odredbama hrvatskog građanskog procesnog prava, presuda proizvodi pravni učinak u trenutku kada postane pravomoćna, a što se u predmetu *Blečić* dogodilo presudom Vrhovnog suda 1996. godine, dakle prije stupanja Konvencije na snagu. Ustavni sud, koji je nakon toga razmatrao ustavnu tužbu podnositeljice, bio je nadležan samo utvrditi je li Vrhovni sud povrijedio neko pravo podnositeljice koje je postojalo u pravnom poretku Republike Hrvatske u trenutku odlučivanja o tužbenom zahtjevu. Nije dakle bio nadležan razmatrati sukladnost odluke Vrhovnog suda sa Konvencijom, jer bi joj time dao retroaktivan učinak, protivan općim načelima međunarodnog prava²².

---

²⁰ *Blečić protiv Hrvatske* (Veliko Vijeće), br. 59532/00, 08. 03. 2006.

²¹ Vidjeti N. Vajić, *Before... and after: ratione temporis jurisdiction of the (new) European Court of Human Rights and the Blečić case*, u *Liber amicorum Luzius Wildhaber*, Kehl 2007.

²² Vidjeti članak 28 Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora.

Bez obzira na brojne kritike, presuda *Blečić* postavila je jasne kriterije vremenske nadležnosti Suda u sličnim predmetima, te kao jedna od dvije presude Velikog Vijeća protiv Hrvatske nesumnjivo predstavlja iznimno bitnu presudu protiv ove zemlje.

Nešto novija, no isto tako važna presude o zaštiti prava na dom donesena je u predmetu *Ćosić protiv Hrvatske*²³. Podnositeljica je od 1984. godine živjela u stanu koji je bio vlasništvo bivše JNA, ali koji je za nju unajmljivala osnovna škola u kojoj je bila zaposlena. Godinama nakon što je 1991. godine sva imovina bivše JNA prešla u vlasništvo Republike Hrvatske, država je podnijela tužbu protiv podnositeljice zahtjeva tražeći njezino iseljenje. Domaći sudovi usvojili su tužbeni zahtjev s obrazloženjem da podnositeljica nije imala nikakvu pravnu osnovu na temelju koje bi mogla stanovati u spornom stanu. Iako su izričito priznali da se usvajanjem tužbe podnositeljicu – kojoj je to bilo jedino mjesto stanovanja – dovodilo u vrlo tešku situaciju, sudovi se nisu upustili u bilo kakvu ocjenu proporcionalnosti njihove odluke²⁴. Upravo je ovaj aspekt odluke domaćih sudova pretrpio najžešću kritiku Europskog suda. Budući da je gubitak stana najozbiljniji oblik uplitanja u pravo na poštivanje doma pojedinca, svaka osoba kojoj takav gubitak prijeti ima pravo da neovisni i nepristran sud odluči o opravdanosti i razmjernosti takve odluke u njezinom slučaju, bez obzira na postojanje pravne osnove za njezin boravak u stanu.

Budući da izvršenje ove presude još nije započelo, teško je nagađati kakve će točno posljedice proizvesti u hrvatskom pravnom sustavu. No u svakom slučaju domaći će sudovi u odlučivanju ovako ozbiljnih stvari morati podrobnije obrazlagati svoje presude, istovremeno primjenjujući kriterije i načela postavljena praksom Europskog suda.

3.2 Pravo na poštivanje privatnog života

Jedna od ranijih presuda protiv Hrvatske bila je ona u predmetu *Mikulić*²⁵, u kojoj je maloljetna podnositeljica zahtjeva pokrenula postupak za utvrđivanje njezina očinstva. Budući da se presumirani otac izbjegavao podvrgnuti DNK analizi, podnositeljica zahtjeva žalila se ne samo na dugotrajnost sudskog postupka, već i na povredu poštivanja njezinog privatnog i obiteljskog života. Razmatrajući ovaj slučaj, Sud je prvo zaključio da, iako između podnositeljice zahtjeva i presumiranog oca u tom trenutku još uvijek nije postojala obiteljskoppravna veza, pravo na saznanje biološkog podrijetla pojedinca može se interpretirati kao sastavni dio prava na poštivanje privatnog života također zaštićenog člankom 8 Konvencije. Sud je nadalje zaključio da je podnositeljica zahtjeva preko tri i pol godine bila u nedoumici oko svog osobnog identiteta, budući da pravni sustav poput hrvatskog, koji u to vrijeme nije predviđao nikakvu mogućnost prisile presumiranog oca da se podvrgne sudskom nalogu za DNK analizu, nije nadležnim tijelima pružao nikakvu drugu proceduralnu mogućnost brzog odlučivanja o tužbi za utvrđivanje očinstva²⁶.

Nakon ove presude, hrvatske su vlasti promptno reagirale uvođenjem 2003. godine novog članka 292 Obiteljskog zakona, koji izričito predviđa da se medicinsko vještačenje u predmetima

---

²³ *Ćosić protiv Hrvatske*, br. 28261/06, 15. 01. 2009.

²⁴ U ovom smislu vidjeti također presudu u predmetu *Paulić protiv Hrvatske*, br. 3572/06, 22. 10. 2009.

²⁵ *Mikulić protiv Hrvatske*, br. 53176/99, 07. 02. 2002.

²⁶ Opća odredba o slobodnoj ocjeni dokaza (čl. 8 ZPP-a) je razmatrana, te u konkretnim okolnostima, odbačena kao nedovoljna proceduralna garancija u slučajevima kada presumirani otac odbije DNK analizu krvi (vidi §§ 61 i 62 presude).

utvrđivanja majčinstva ili očinstva ima provesti u roku tri mjeseca od naloga suda, te da će, ukoliko se stranka ne odazove pozivu na vještačenje ili uskrati njegovo izvođenje, sud sam ocijeniti od kakvog je značaja takvo ponašanje.

3.3. Pravo na poštivanje obiteljskog života

Još jednu ozbiljnu situaciju Sud je imao prilike razmatrati u predmetu *X. protiv Hrvatske*²⁷. Podnositeljica zahtjeva, koja je bila potpuno lišena poslovne sposobnosti zbog shizofrenije i ovisnosti, rodila je dijete koje je nedugo zatim bilo povjereno njezinoj majci na čuvanje i odgoj. Nakon toga, dijete je stavljeno u dom, te je nakon izvjesnog vremena dano na posvojenje. Podnositeljica, kao osoba lišena poslovne sposobnosti, nije bila stranka u postupku posvojenja, niti je o njemu bila obaviještena. Pred Sudom se žalila da su time povrijeđena njezina prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života.

Europski sud nije se upuštao u opravdanost odluke o posvojenju djeteta, nego je predmet razmatrao sa procesnog stajališta. Utvrdivši da u niti jednom postupku nadležna tijela nisu ocijenila odnos podnositeljice zahtjeva sa njezinim djetetom, Sud nije mogao prihvatiti automatizam kojim je svaka osoba potpuno lišena poslovne sposobnosti *ex lege* isključena iz postupka posvojenja svoga djeteta. Isključivši je u potpunosti iz postupka posvojenja, država nije osigurala podnositeljici pravo na poštivanje njezina privatnog i obiteljskog života.

U okviru izvršenja ove presude nadležno Ministarstvo izdalo je obvezujući napatuk svim centrima za socijalnu skrb da u slučajevima gdje roditelj ne sudjeluje u postupku posvojenja svog djeteta iz razloga što je potpuno lišen(a) poslovne sposobnosti, ima pravo dati svoje mišljenje o posvojenju u obliku izjave, koja se uključuje u spis predmeta. Odbor ministara je međutim zatražio od hrvatske Vlade dodatne mjere u svrhu osiguranja pravnog sredstva takvom roditelju. Iako izvršenje ove presude još uvijek nije dovršeno, svakako se može zaključiti da će se hrvatsko zakonodavstvo ili praksa morati promijeniti kako se ovakve, ili još ozbiljnije situacije, u budućnosti ne bi ponovile.

4. Kaznenopravni predmeti

4.1. Uvjeti i medicinska njega u zatvoru

Među prvim problemima kaznenopravne naravi u Hrvatskoj pred Sudom su se pojavili slučajevi loših uvjeta u zatvorima i kaznionicama. Već 2000. godine Sudu se obratio podnositelj Benzan koji je u to vrijeme služio zatvorsku kaznu u Kaznenom zavodu Lepoglava. Podnositelj se žalio na loše uvjete u zatvoru, uključujući prenapučenost i vrlo loše higijenske uvjete. Budući da je u ovakvim predmetima u pravilu teško utvrditi točne činjenice i stvoriti sliku situacije na koju se pojedinac žali, Sud je poslao izaslanstvo radi utvrđivanja činjenica. Izaslanstvo je tom prilikom ne samo posjetilo zatvor u Lepoglavi, nego je i razgovaralo s podnositeljem zahtjeva i nadležnim tijelima. Nakon što je Sud njegov predmet proglasio dopuštenim, hrvatska je Vlada sa

---

²⁷ *X. protiv Hrvatske*, br. 11223/04, 17. 07. 2008.

podnositeljem zahtjeva postigla prijateljsko rješenje²⁸, u kojem se obvezala ne samo isplatiti mu određenu naknadu, već i do kraja 2003. godine renovirati B krilo lepoglavskog zatvora²⁹.

Sličan problem Sud je razmatrao i u predmetu *Testa protiv Hrvatske*³⁰, u kojem se osim na opće uvjete u zatvoru u Požegi podnositeljica žalila i na neadekvatnu medicinsku njegu tijekom služenja zatvorske kazne. Ona je naime patila od kroničnog hepatitisa C za koji, prema njezinim navodima, nije primala nikakvu terapiju. Sud je upozorio na ozbiljnost njezine bolesti, te utvrdio kako joj u zatvoru nije bila pružena primjerena medicinska njega, niti je ikad utvrđen opseg njezine zaraze. Također, unatoč njezinoj dijagnozi i čestoj iscrpljenosti uzrokovanoj bolešću, podnositeljica nije imala mogućnost redovnog dnevnog odmora, te se morala, zajedno sa ostalim zatvorenicama, svako jutro postrojavati u zatvorskom dvorištu bez obzira na vremenske uvjete. Ovakvo postupanje, zajedno sa općim problemima nedovoljnog prostora i vrlo loših higijenskih uvjeta u zatvoru, Sud je ocijenio neprihvatljivim, te je našao povredu članka 3 Konvencije³¹.

Još jedan zatvorski predmet Sud je imao prilike razmatrati u slučaju *Dolenec*³². Podnositelj zahtjeva, koji je patio od nekoliko psihičkih poremećaja kao i od PTSP-a, služio je zatvorsku kaznu u nekoliko kaznenih zavoda. Pred Sudom se žalio da je u nekoliko navrata bio pretučen od strane zatvorskog osoblja, za što, međutim, nije pronađeno dovoljno dokaza, te u odnosu na taj dio njegove pritužbe nije pronađena povreda članka 3 Konvencije. Međutim, podnositelj se žalio i na činjenicu da u vezi s njegovim navodima o incidentima u zatvoru nadležne vlasti nisu provele temeljitu, učinkovitu i nezavisnu istragu, u skladu sa svojim proceduralnim obvezama koje proizlaze iz članka 3. U jednom od incidenata, nadležni sudac izvršenja jednostavno je odbio navode podnositelja kao neosnovane bez ispitivanja stražara koji su sudjelovali u navodnom incidentu. U drugome su osumnjičeni stražari bili ispitani, ali unutar zatvora i pod nadzorom upravitelja zatvora koji im je hijerarhijski nadređen. U takvim okolnostima, Sud je zaključio da istraga nije udovoljila procesnim zahtjevima članka 3 Konvencije.

Još jedan zanimljiv aspekt presude *Dolenec* jeste pritužba podnositelja zahtjeva o tome da nije primio primjerenu medicinsku njegu za njegovo psihičko stanje. Sud je ovu pritužbu razmatrao pod člankom 8 Konvencije, ne isključujući time da bi postupanje koje nije dovoljno ozbiljno da bi predstavljalo nečovječno ili ponižavajuće ponašanje protivno članku 3 moglo povrijediti pravo na poštivanje privatnog života pojedinca. Kao što je rečeno, podnositelj je patio od nekoliko poremećaja osobnosti, uključujući paranoju i depresiju. Zatvorske vlasti bile su svjesne njegove dijagnoze, te mu je u nekim od institucija u kojima je boravio u manjoj ili većoj mjeri omogućeno sudjelovanje u grupnim terapijama, kao i uzimanje propisane terapije. Uzevši u obzir

---

²⁸ Vidi presudu u predmetu *Benzan protiv Hrvatske*, br. 62912/00, 08. 11. 2002.

²⁹ U međuvremenu, 2001. godine Sudu se obratio i podnositelj Cenbauer, koji je svoju zatvorsku kaznu služio samo nekoliko čelija dalje od Benzana. U njegovom predmetu Sud je usvojio presudu u meritumu, zaključivši da su zatvorski uvjeti u kojima je boravio bili protivni članku 3. Konvencije (vidi presudu *Cenbauer protiv Hrvatske*, br. 73786/01, 09. 03. 2006.).

³⁰ *Testa protiv Hrvatske*, br. 20877/04, 12. 07. 2007.

³¹ Usporedi s presudom *Štitić protiv Hrvatske*, u kojem je Sud odvojeno razmatrao pritužbu o općim uvjetima u zatvoru u Gospiću, s obzirom na koju je pronašao povredu čl. 3 Konvencije, od pritužbe koja se odnosila na neprimjerenu medicinsku njegu pruženu nakon što je zadobio udarce od drugog zatvorenika. S obzirom na ovu drugu pritužbu Sud je utvrdio da je podnositelj odmah po zadobivanju ozljede pregledan od strane liječnika, koji mu je prepisao terapiju analgeticima, a potom je i odveden u obližnju bolnicu gdje je rendgenska snimka pokazala da nije došlo do nikakva prijeloma. Takva medicinska njega nije bila nedostatna niti je uzrokovala povredu članka 3 Konvencije.

³² *Dolenec protiv Hrvatske*, br. 25282/06, 26. 11. 2009.

sve činjenice konkretnog predmeta, Sud je, sa četiri glasa prema tri, zaključio da u njegovom predmetu nije došlo do povrede članka 8 Konvencije³³.

Iz prdstavljenih predmeta može se zaključiti da u Hrvatskoj postoji u određenoj mjeri problem neprimjerenih uvjeta u zatvoru, kao i pružanja nedovoljne medicinske njege zatvorenicima kojima je potrebna. Bilo bi vrlo nezahvalno nagađati radi li se ovdje samo o pojedinim ustanovama i o izoliranim incidentima ili su ovi problemi rašireniji³⁴. U svakom slučaju, budući da se odnose na povrede jednog od „najzaštićenijih“ prava u Konvenciji, državne vlasti bi svaki takav incident morale shvatiti krajnje ozbiljno. Ako se sudi prema broju dosad razmatranih i zaprimljenih predmeta, ne može se, međutim, zaključiti da je ovo pitanje poprimilo tolike razmjere da bi se moglo govoriti o postojanju strukturalnog problema pravnog poretka³⁵.

4.2. Pravo na pošteno suđenje u kaznenim predmetima

U predmetima protiv Hrvatske Sud je u nekoliko navrata razmatrao i povrede prava na pošteno suđenje u kaznenim predmetima.

Tako je u presudi *Lisica protiv Hrvatske*³⁶ Sud zaključio da je povrijeđeno pravo na pravično suđenje podnositelja zahtjeva budući da je ključni dokaz u kaznenom postupku protiv njega bio pribavljen na način koji nije mogao otkloniti svaku sumnju u njegovu vjerodostojnost. Policija je, naime, jedini dokaz koji je podnositelja izravno povezivao s vozilom kojim je počinjeno razbojništvo pribavila pretragom tog i podnositeljevog vozila, bez da su podnositelj ili njegov punomoćnik bili prisutni ili obaviješteni o pretrazi.

U predmetu *Kovač protiv Hrvatske*³⁷ također je utvrđena povreda prava podnositelja zahtjeva na pravično suđenje, i to zbog nemogućnosti ispitivanja ključnog svjedoka u postupku protiv njega. Podnositelj je naime bio optužen za seksualno zlostavljanje maloljetne djevojčice, koja je svoj iskaz u svezi optužbe dala pred istražnim sucem, a pred raspravnim sudom samo je potvrdila da ostaje pri tom iskazu. Budući da njezin iskaz nije snimljen, ni podnositelj zahtjeva kao ni raspravni sud nisu mogli promatrati ponašanje djevojčice prilikom davanja iskaza te na taj način stvoriti vlastitu sliku o vjerodostojnosti njezina iskaza. Štoviše, zapisnik iskaza djevojčice prema mišljenju Suda nije mogao biti autentična verzija njezinog iskaza prenesena njezinim vlastitim riječima, već verzija koju je svojim riječima sastavio istražni sudac i to stilom koji nikako ne može odražavati način izražavanja djevojčice, pa stoga nije mogao pružiti cjelovitu i istinitu sliku ni raspravnom sucu ni sucima žalbenoga suda koji su naknadno razmatrali predmet. Podnositelju također niti u jednom stadiju postupka nije omogućeno da postavlja pitanja djevojčici, izravno niti preko treće osobe. Imajući na umu potrebu zaštite mogućih žrtava seksualnih zločina kao i zaštitu maloljetnika, Sud je došao do zaključka da podnositelj zahtjeva nije imao istinsku priliku osporiti izjavu svjedokinje koja je bila od odlučne važnosti za njegovu osudu, te su time povrijeđena njegova prava zajamčena člankom 6 stavcima 1 i 3 (d) Konvencije.

---

³³ Vidjeti s ovim u svezi i izdvojeno mišljenje sudaca Rozakisa, Spielmanna i Jebensa.

³⁴ S ovime u svezi vidjeti periodična izvješća CPT-a o Hrvatskoj, na <http://www.cpt.coe.int/en/states/hrv.htm>.

³⁵ Za razliku od nekih drugih zemalja članica Vijeća Europe u kojima se ovo pitanje puno češće pojavljuje te, prema mišljenju Suda, predstavlja strukturalni problem pravnog poretka (u ovom smislu vidjeti primjerice presudu u slučajevima *Orchowski protiv Poljske*, br. zahtjeva 17885/04, 22. 10. 2009).

³⁶ *Lisica protiv Hrvatske*, br. 20100/06, 25. 02. 2010.

³⁷ *Kovač protiv Hrvatske*, br. 503/05, 12. 07. 2007.

U presudi *Prežec protiv Hrvatske*³⁸ podnositelj zahtjeva tražio je u kaznenom postupku da mu se postavi branitelj po službenoj dužnosti. Njegov zahtjev međutim nije na vrijeme uključen u spis predmeta, te se, unatoč dijagnosticiranoj duševnoj bolesti i izjavama kako ne razumije sadržaj optužnice kao niti što se događa pred sudom, tijekom prvostupanjskog postupka branio sam. U žalbenom postupku podnositelju je odlukom suda zbog slabog imovinskog stanja postavljen branitelj na teret proračunskih sredstava, no u izreci odluke spomenuto je ime jednog odvjetnika, a u njezinu obrazloženju ime drugog. Nijedan od navedenih odvjetnika nije posjetio podnositelja zahtjeva u zatvoru niti je s njim stupio u vezu na bilo koji drugi način. Iako je jedan od njih podnio žalbu protiv prvostupanjske presude, teško da je mogao biti upoznat sa stajalištima podnositelja budući da se on pred prvostupanjskim sudom branio šutnjom. Duševno stanje podnositelja zahtjeva kao i činjenica da je kao osuđeni zatvorenik bio optužen za kazneno djelo protiv zatvorskog zaposlenika, po mišljenju Suda nalagali su njegovo zastupanje po odvjetniku u spornom postupku. Usprkos tome, podnositelju pred prvostupanjskim sudom takvo zastupanje nije omogućeno, a u žalbenom postupku ono nije poštivalo zahtjeve poštenog suđenja. Time je došlo do povrede prava na obranu zajamčenog člankom 6, stavcima 1 i 3 (c) Konvencije.

Povredu ovog prava Sud je također našao u predmetu *Hanževački protiv Hrvatske*³⁹, međutim ovdje se radilo o povredi prava na obranu uz pravnu pomoć po vlastitom odabiru. Prvostupanjski sud je naime održao ročište na kojem je zaključena glavna rasprava u odsutnosti podnositeljeva odvjetnika usprkos činjenici da je odsutnost bila opravdana bolešću. Iako je žalbeni sud zauzeo stajalište da zastupanje podnositelja na završnom ročištu nije bilo potrebno, Sud je naglasio važnost tog ročišta zbog davanja završne riječi kojom se obrani daje mogućnost očitovanja o svim činjenicama i dokazima izvedenim tijekom suđenja.

5. Zabrana diskriminacije (Članak 14 Konvencije)

Članak 14 Konvencije zabranjuje diskriminaciju na bilo kojoj osnovi s obzirom na prava zajamčena Konvencijom. Međutim, Hrvatska je također ratificirala i Protokol 12 uz Konvenciju koji zabranu diskriminacije proširuje na sva prava zajamčena domaćim propisima.

Govoreći u apsolutnim iznosima, Sud do sada protiv Hrvatske nije u meritumu razmatrao velik broj pritužbi o diskriminaciji, međutim one koje jest od nesumnjive su važnosti ne samo za Hrvatsku već i za cjelokupnu praksu Suda.

Najvažniji predmet u ovom smislu jeste presuda Velikog vijeća iz 2010. godine u predmetu *Oršuš*⁴⁰. Radilo se naime o pritužbi skupine romske djece koja su se žalila na rasnu diskriminaciju zbog toga što su u svojim osnovnim školama pohađali razrede koji su bili sastavljeni isključivo od Roma. Prema njihovim navodima, takvi razredi imali su skraćeni nastavni program čime je povrijeđeno njihovo pravo na obrazovanje. Nakon što su ove činjenice bezuspješno iznijeli pred domaćim sudovima, koji su zaključili da djeca nisu stavljena u posebne razrede na temelju etničke pripadnosti već iz razloga što nisu dovoljno dobro govorili hrvatske jezik, podnositelji zahtjeva obratili su se Sudu. U prvostupanjskoj presudi Vijeća od sedam sudaca, Sud je jednoglasno zaključio da nije došlo do diskriminacije podnositelja.

---

³⁸ *Prežec protiv Hrvatske*, br. 48185/07, 15. 10. 2009.

³⁹ *Hanževački protiv Hrvatske*, br. 17182/07, 16. 04. 2009.

⁴⁰ *Oršuš i ostali protiv Hrvatske*, br. 15766/03, 16. 03. 2010.

Međutim, na zahtjev podnositelja zahtjeva, predmet je dospio pred Veliko Vijeće, koje je s devet glasova prema osam došlo do suprotnog zaključka. Veliko Vijeće prihvatilo je da nedovoljno poznavanje jezika nastave može biti razlog privremenog odvajanja u posebne razrede djece koja u dovoljnoj mjeri ne vladaju jezikom nastave. Sud je, međutim, istovremeno utvrdio da, kada takvo odvajanje u posebne razrede ima nerazmjernan, ili kao u predmetu podnositelja zahtjeva, isključiv učinak na pripadnike određene etničke skupine, onda moraju postojati specifične proceduralne garancije i mehanizmi koji osiguravaju da takve mjere ne poprime diskriminirajući učinak. Kao prvo, Sud je utvrdio da odvajanje učenika koji ne govore hrvatski jezik nije bilo propisano jasnim pravilima; takva praksa nije bila raširena u čitavoj državi niti se primjenjivala na bilo koju drugu djecu koja ne govore hrvatski, osim na romsku djecu. Nadalje, prilikom upisa u školu takva djeca nisu polagala nikakve posebne testove jezika, već opće testove psihofizičke spremnosti djece za pohađanje osnovne škole.

Sud je utvrdio i razne probleme i nelogičnosti koji su se odnosili na nastavni plan po kojima su takvi odvojeni romski razredi funkcionirali, a koji je navodno bio skraćen u usporedbi s onim u drugim razredima. Iako su stavljani u odvojene razrede zbog navodnog nedostatnog poznavanja hrvatskog jezika, samo nekima od podnositelja zahtjeva bili su omogućeni dodatni sati hrvatskog jezika. Još jedan od bitnih elemenata koji je doveo do konačnog zaključka o diskriminaciji bio je i nedostatak bilo kakvog programa ili metode praćenja ovakve djece i njihovog napretka u pogledu hrvatskog jezika. Ovakvo postupanje za posljedicu je imalo i izrazito visok broj izostanaka i ispisivanja iz škole romske djece.

Iako je Sud priznao da je hrvatska država poduzela određene napore u teškom zadatku pokušaja integracije romske djece u obrazovni sustav, praksa odvajanja u romske razrede primijećena u slučajevima podnositelja zahtjeva nije predviđala prikladna proceduralna jamstva, te se stoga nije mogla smatrati objektivno opravdanom.

Još jedna vrlo bitna presuda koja se odnosi na diskriminaciju usvojena je u predmetu *Šečić protiv Hrvatske*⁴¹. U tom predmetu radilo se o pripadniku romske zajednice koji je 1999. godine pretučen od strane pripadnika skupine skinheads. Unatoč kaznenoj prijavi i nekolicini svjedoka, niti sedam godina poslije incidenta, nadležne vlasti nisu uspjele identificirati napadače, niti pokrenuti kazneni postupak protiv njih. Sud je utvrdio brojne propuste u postupanju policije te je našao povredu članka 3 Konvencije u svom proceduralnom aspektu⁴². Međutim, podnositelj se također žalio da su i napad na njega i neučinkovitost policijske istrage bili posljedica njegove romske etničke pripadnosti. Sud je naglasio posebnu obvezu države da, prilikom istraživanja kaznenih djela, osobitu pažnju obrati na rasističke motive koji su mu mogli biti uzrok. Budući da se u predmetu podnositelja očito radilo o napadu od strane pripadnika ekstremističke grupe, poznate po rasističkoj ideologiji, Sud nije mogao prihvatiti da je država dopustila da istraga tako ozbiljnog kaznenog djela traje preko sedam godina bez ikakvih vidljivih rezultata⁴³. Sud je zbog

---

⁴¹ *Šečić protiv Hrvatske*, br. 40116/02, 31. 05. 2007.

⁴² Članci 2 i 3 Konvencije osim materijalnog aspekta – dakle zabrane usmrćivanja odnosno mučenja od strane pripadnika državne vlasti (tzv. obaveza ne nedjelivanje – negativno usmjerena obaveza države) – sadrže i tzv. proceduralni aspekt, odnosno zahtjev da država provede učinkovitu i neovisnu istragu glede svake pritužbe o postupanju protivno tim člancima, bilo od pripadnika državne vlasti ili trećih osoba (tzv. obaveza države da djeluje – pozitivne obaveze).

⁴³ Usporedi s predmetom *Beganović protiv Hrvatske*, br. 46423/06, 25. 06. 2009, u kojem je Sud također našao povredu članka 3 Konvencije zbog neučinkovite istrage napada na pripadnika romske zajednice, no istodobno je

toga zaključio da je došlo do povrede članka 14 Konvencije zajedno sa proceduralnim aspektom članka 3⁴⁴.

Krajem 2010. godine, Sud je usvojio i prvu presudu⁴⁵ protiv Hrvatske koja se odnosi na diskriminaciju u svezi sa člankom 9 Konvencije, koji jamči pravo na slobodu vjeroispovijedi. Radilo se o tri reformističke vjerske zajednice koje su željele sklopiti ugovor s Vladom Republike Hrvatske o pitanjima od zajedničkog interesa. U prvom redu, podnositelji su željeli provoditi vjeronauk u školama i predškolskim ustanovama, pružati dušebrižničku skrb u zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, kaznionicama i zatvorima, kao i sklapati vjerske brakove s građanskim učinkom. Međutim, nadležna komisija za odnose s vjerskim zajednicama odbila je sklapanje takvog ugovora zbog toga što podnositelji nisu ispunjavali propisane uvjete, odnosno nisu imali kumulativno najmanje 6.000 vjernika niti su ispunjavali povijesni kriterij koji se odnosio na kontinuirano postojanje i djelovanje vjerske zajednice na teritoriju Republike Hrvatske iz 1941. godine.

Sud je u prvom redu zaključio da prema odredbama domaćeg prava pripadnici svih vjerskih zajednica mogu pružati dušebrižničku skrb svojim vjernicima kako u zdravstvenim ustanovama, tako i u kaznionicama i zatvorima. Ovaj dio pritužbe je stoga bio odbačen kao očito neosnovan.

S obzirom na ostatak pritužbi, Sud je podsjetio da, iako država nema obvezu osigurati pravo na podučavanje vjeronauka u školama niti na sklapanje vjerskih brakova s građanskim učinkom, ukoliko je to pravo osigurala određenim vjerskim zajednicama, onda ne može diskriminirajućim mjerama isto pravo onemogućiti ostalim vjerskim zajednicama koje to žele. Budući da vjerske zajednice ovakva prava stječu tek sklapanjem ugovora s Vladom, Sud je imao zadaću utvrditi da li je odbijanje sklapanja takvog ugovora s podnositeljima bilo objektivno opravdano. S time u svezi, Sud je utvrdio da je Vlada sporne ugovore sklopila s drugim vjerskim zajednicama koje nisu ispunjavale navedene uvjete i to zato što pripadaju europskom kulturnom krugu. Iz nedostatka objašnjenja zašto podnositelji također nisu razmatrani pod tim alternativnim uvjetom za sklapanje navedenog ugovora, Sud je zaključio da odredbe domaćeg prava u tom smislu nisu tumačene na jednak način prema svim vjerskim zajednicama, te su stoga proizvele diskriminirajući učinak.

Iako Sud u konačnici nije smatrao potrebnim razmatrati činjenice ovog slučaja i pod člankom 1 Protokola 12 uz Konvenciju, koji pruža zaštitu od diskriminacije na temelju bilo kojeg prava zajamčenog domaćim propisima, ipak je dao zanimljivu interpretaciju te odredbe⁴⁶. Istina je naime da je domaće pravo predviđalo da samo vjerske zajednice koje su sklopile ugovor s Vladom imaju pravo podučavati vjeronauk u školama i sklapati valjane vjerske brakove, te da

---

utvrdio da nije bilo dokaza da je napad na podnositelja zahtjeva bio rasno motiviran, te da zbog toga nije došlo do povrede članka 14 u vezi s člankom 3 Konvencije.

⁴⁴ U okviru izvršenja ove presude, Vlada je iznijela brojne korake koji su poduzeti u svrhu sprečavanja i borbe protiv tzv. „zločina mržnje“. Odbor ministara je, međutim, zastao s izvršenjem ove presude te ju je povezao sa recentnim presudama u predmetima *Beganović* i *Sandra Janković*, u kojima je Sud također zaključio da je istraga o navodima o nasilju od strane pojedinaca bila neučinkovita. Stoga se od Vlade RH očekuje da se izjasni o tome koje korake planira poduzeti kako bi se ovaj problem riješio i kako bi se počinitelji takvih djela pravovremeno izveli pred lice pravde.

⁴⁵ *Savez crkava „Riječ života“ i ostali protiv Hrvatske*, br. 7798/08, 09. 12. 2010.

⁴⁶ Ovo je druga presuda u kojoj je Sud razmatrao ovu odredbu, te je stoga od važnosti za cjelokupnu praksu Suda. Prva presuda u vezi Protokola 12 jeste presuda Velikog Vijeća u predmetu *Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine*, br. 27996/06, 22. 12. 2009.

podnositeljima to pravo, dakle, nije bilo zajamčeno domaćim propisima. Međutim, kako proizlazi iz Objašnjavajućeg Izvještaja uz Protokol 12, njegove se odredbe odnose i na diskriminaciju od strane javnih vlasti prilikom odlučivanja na temelju njihove diskrecije, što je prema mišljenju Suda upravo bio slučaj u konkretnom predmetu.

6. Zaštita imovine (Članak 1 Protokola 1 uz Konvenciju)

6.1. Dugotrajnost ovrhe

U hrvatskim predmetima pojavio se specifičan problem vezan uz povrat sekvestrirane imovine privremeno date na korištenje trećim osobama. Naime, u rujnu 1995. godine na snagu je stupio zakon kojim je predviđeno da se sva napuštena imovina u prethodno okupiranim područjima dade na korištenje trećim osobama. Kada su se, međutim, vlasnici te imovine željeli vratiti u Hrvatsku i tražili povrat svojih nekretnina, i nakon što su nadležna tijela naredila da treće osobe isele iz privremeno im dodijeljenih smještaja, pojavio se problem dugotrajne ovrhe takvih odluka. Iako je Sud priznao da je država imala težak zadatak izbalansirati prava vlasnika sa pravima privremenih korisnika prethodno napuštene imovine, budući da se uglavnom radilo o izbjeglicama i raseljenim osobama, ipak su dugogodišnjom ovrhom sudskih odluka i neprimjerenom naknadom za nemogućnost korištenja njihove imovine vlasnici pretrpjeli povredu njihovih prava zaštićenih člankom 1 Protokola 1 uz Konvenciju.

Nakon usvajanja nekoliko presuda po ovom pitanju⁴⁷, Ustavni sud je 2008. godine promijenio svoju praksu glede isplate naknade vlasnicima sekvestrirane imovine privremeno date na korištenje trećim osobama. Izričito se pozivajući na praksu Europskog suda, Ustavni sud je zaključio da nadležni sudovi prilikom određivanja takve naknade moraju uzeti u obzir sve okolnosti slučaja kao i nerazmjernost teret koji je dugotrajnom ovrhom stavljen na vlasnike u takvim situacijama. Također je napomenuo da sudovi nisu vezani preporukom Vlade glede iznosa te naknade.

Čini se da je Odbor ministara ovakvo rješenje zadovoljilo i da se slični predmeti sada rješavaju pred domaćim sudovima, uzimajući u obzir praksu Europskog suda⁴⁸.

6.2. Predmeti izvlaštenja

Sud je u nekoliko navrata razmatrao i predmete koji se odnose na postupak izvlaštenja. U predmetu *Vajagić protiv Hrvatske*⁴⁹ podnositeljima zahtjeva za njihovo izvlašteno zemljište nije bila određena niti isplaćena naknada preko trideset godina, koliko je trajao upravni postupak utvrđivanja te naknade. Ovakva nerazumna duljina trajanja postupka bila je rezultat sukcesivnih ukidanja odluka i vraćanja na odlučivanje nižem nadležnom tijelu. Sud je utvrdio da je time na podnositelje zahtjeva stavljen nerazmjernost teret te da je povrijeđeno njihovo pravo na mirno uživanje imovine. U okviru izvršenja ove presude, nadležno Ministarstvo naredilo je isplatu

---

⁴⁷ Vidjeti presude *Radanović protiv Hrvatske*, broj 9056/02, 21. 12. 2006; *Kunić protiv Hrvatske*, broj 22344/02, 11. 01. 2007; *Brajović-Bratanović protiv Hrvatske*, broj 9224/06, 09. 10. 2008; i *Vučak protiv Hrvatske*, broj 889/06, 23. 10. 2008.

⁴⁸ Tome u prilog govori i činjenica da nakon listopada 2008. godine Sud nije razmatrao više niti jedan takav predmet.

⁴⁹ *Vajagić protiv Hrvatske*, br. 30431/03, 20. 07. 2006.

određenog predujma podnositeljima zahtjeva, te se Vlada Republike Hrvatske obvezala na ovakvu praksu plaćanja predujma u svim sličnim slučajevima u kojima određivanje pune naknade i tržišne vrijednosti izvlaštenog zemljišta traje nerazumno dugo.

U predmetu *Bistrović protiv Hrvatske*⁵⁰, Sud je našao povredu podnositeljevih imovinskih prava iz razloga što nadležna tijela nisu uzela u obzir štetu nastalu činjenicom da su vlasti odlučile samo djelomično izvestiti njihovo zemljište u svrhu izgradnje autoceste. Bez obzira što je autocesta prolazila samo nekoliko metara od njihove kuće, koja je tako, zajedno sa okolnim zemljištem nesumnjivo izgubila na vrijednosti, prilikom utvrđivanja naknade, domaća tijela nisu utvrdila sve činjenice relevantne za izračun naknade za izvlaštenje. U tom smislu, Sud je podnositelje zahtjeva izričito uputio na ponavljanje postupka pred domaćim sudovima prema odredbama Zakona o parničnom postupku.

6.3. Predmeti pogreške domaćih vlasti

Još jednu zanimljivu grupu imovinskih predmeta predstavljaju potpuno različite pravne situacije, koje u biti sadrže jedan te isti ključni element, a to je neku pogrešku države odnosno njezinih tijela. Prilikom pokušaja ispravke te pogreške, u ovakvim predmetima domaći sudovi nisu pokazali razumijevanja za situacije pojedinih podnositelja zahtjeva.

U predmetu *Gashi protiv Hrvatske*⁵¹ radilo se o osobi koja je 1988. godine od svog poslodavca dobio društveni stan na korištenje. Taj isti stan podnositelj je otkupio 1996. godine prema odredbama domaćeg zakonodavstva o otkupu stanova i uz suglasnost nadležnog Državnog pravobraniteljstva. Četiri godine kasnije to isto Državno pravobraniteljstvo pokrenulo je postupak protiv podnositelja tražeći poništenje ugovora o otkupu predmetnog stana, budući da podnositelj na njemu nikad nije stekao stanarsko pravo, niti je njegov poslodavac imao pravo raspolaganja tim stanom. Domaći sudovi prihvatili su tužbeni zahtjev i proglasili ugovor ništavim *ex tunc*. Sud je u detaljnoj pravnoj analizi situacije zaključio da su domaća tijela, uključujući i Državno pravobraniteljstvo, dala svoju suglasnost za otkup predmetnog stana, te da bi svaka pogreška nadležnih tijela u ovom smislu trebala ići u korist pogođene osobe, pogotovo u situaciji kao što je podnositeljeva, gdje se nije radilo o sukobu dvaju privatnih interesa; sporni stan je naime bio u društvenom vlasništvu, dakle nije bilo nekog eventualnog drugog privatnog vlasnika, čije bi interese također trebalo uzeti u obzir. Nadalje, činjenica da je isto Državno pravobraniteljstvo, koje je 1996. godine dalo suglasnost na podnositeljev ugovor o otkupu stana, pokrenulo parnicu tražeći proglašenje tog ugovora ništavim, Sud je ocijenio kao protivno načelu pravne sigurnosti, kao i postulatu da se podnositeljeva situacija riješi na što je moguće dosljedniji način. Na temelju ovih činjenica, kao i upitnosti postojanja legitimnog cilja ovakvog oduzimanja vlasništva podnositelja zahtjeva, Sud je zaključio da u njegovom predmetu nije uspostavljen pravičan odnos ravnoteže između njegovih prava i javnog interesa.

U predmetu *Trgo protiv Hrvatske*⁵² podnositelj zahtjeva tražio je od nadležnog suda da utvrdi, kako je postao vlasnik određenog zemljišta dosjelošću. Iako se u bivšem socijalističkom režimu dosjelošću nije moglo stjecati vlasništvo nad nekretninama u društvenom vlasništvu, prema

---

⁵⁰ *Bistrović protiv Hrvatske*, br. 25774/05, 31. 05. 2007.

⁵¹ *Gashi protiv Hrvatske*, br. 32457/05, 13. 12. 2007.

⁵² *Trgo protiv Hrvatske*, br. 35298/04, 11. 06. 2009.

odredbi Zakona o vlasništvu koji je stupio na snagu 1997. godine, to se razdoblje uračunavalo u rok potreban za stjecanje vlasništva po toj osnovi. Dok je sudski postupak podnositelja još bio u tijeku, 1999. godine Ustavni sud ukinuo je spornu odredbu Zakona o vlasništvu kao neustavnu, našavši da su njome eventualni bivši vlasnici onemogućeni od traženja povrata prethodno nacionalizirane ili konfiscirane imovine. Sud je prihvatio ovakvo objašnjenje Ustavnog suda, ali samo u slučajevima u kojima zaista postoje treće osobe sa određenim imovinskim interesom. U podnositeljevu slučaju nitko nije zahtijevao povrat sporne imovine, nego je dapače utvrđeno da je to zemljište tijekom bivšeg režima konfiscirana upravo od članova njegove obitelji. Podnositelj zahtjeva koji se razumno oslonio na zakonodavstvo koje je kasnije ukinuto kao neustavno, po mišljenju Suda, nije trebao – s obzirom na izostanak bilo kakve štete u odnosu na prava drugih osoba – snositi posljedice pogreške koju je počinila sama država, usvojivši takav neustavan propis. U svezi s tim, Sud je ponovio da rizik bilo kakve greške koju su počinila državna tijela mora snositi država te da se takve pogreške ne smiju ispravljati na štetu dotičnog pojedinca, posebice kada ne postoji drugi suprotstavljeni privatni interes⁵³.

7. Pozitivne obveze države

U posljednjih nekoliko godina sve je više predmeta protiv Hrvatske koji se tiču pozitivnih obveza države. Naime, države potpisnice prema članku 1 Konvencije dužne su ne samo sudržavati se od zadiranja u prava pojedinca, nego i osigurati da pojedinac svako pojedino pravo zaštićeno Konvencijom doista i uživa. Ovakve pozitivne obveze države prema dosadašnjoj praksi Suda proizlaze iz gotovo svih prava zajamčenih Konvencijom, ali najčešće je riječ o osnovnim pravima na život i zabranu mučenja (dakle, člancima 2 i 3 Konvencije), kao i pravu na zaštitu privatnog i obiteljskog života (članku 8 Konvencije). U čitavom nizu predmeta koji će ovdje biti prikazani, Sud je pronašao da je hrvatska država propustila ispuniti svoju pozitivnu obvezu zaštite prava pojedinca koja proistječe iz jednog od tih članaka.

U predmetu *Branko Tomašić i ostali protiv Hrvatske*⁵⁴ radilo se kćerki i sestri podnositelja zahtjeva, M.T., koja je u živjela u njihovom obiteljskom domu sa svojim partnerom M. M. Nakon rođenja zajedničkog djeteta, M. M. je uslijed mnogobrojnih svađa sa članovima obitelji iselio iz obiteljske kuće uz otvorene prijetnje M. T. Nekoliko mjeseci kasnije lokalni centar za socijalnu skrb podnio je policijsku prijavu protiv M. M. tvrdeći kako je u centru izjavio da ima bombu i „da će njome raznijeti bivšu suprugu i dijete“. U isto vrijeme policijsku prijavu zbog mnogobrojnih ozbiljnih prijetnji podnijela je i M. T. M. M. je u kaznenom postupku oglašen krivim za ozbiljnu prijetnju i osuđen na pet mjeseci zatvora uz sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja. Nakon odsluženja zatvorske kazne, tijekom kojeg nije primao nikakvu psihoterapiju, M. M. je ustrijelio M. T., njihovo dijete, a potom i sebe.

Prema praksi Suda, države imaju pozitivnu obvezu poduzeti mjere unutar svoje nadležnosti koje bi mogle ukloniti rizik po život pojedinca u slučajevima kada njezina tijela saznaju, ili su morali saznati, o realnoj i neposrednoj opasnosti po život određenog pojedinca kroz kazneno djelo počinjeno od treće osobe. U ovome su predmetu državna tijela nedvojbeno znali da je opasnost po život M. T. i njezinog djeteta bila realna i ozbiljna, te da je bilo potrebno poduzeti sve razumne mjere sa ciljem zaštite njihovih života. Međutim, Sud je našao brojne propuste u potezima

---

⁵³ Sud je ovo isto načelo ponovio u još jednoj recentnoj presudi, *Lelas protiv Hrvatske*, br. 55555/08, 20. 05. 2010.

⁵⁴ *Branko Tomašić i ostali protiv Hrvatske*, br. 46598/06, 15. 01. 2009.

domaćih organa. Kao prvo, iako je M. M. prijetio da posjeduje i da će upotrijebiti bombu, nadležne vlasti ni u kojem trenutku nisu naredile niti provele pretragu njegova stana. Iako su sudovi izrekli sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja, osim razgovora sa zatvorskim osobljem, koje nije uključivalo psihijatra, M.M. nije bio podvrgnut nikakvim prikladnim tretmanima. Dapače, Sud je kritizirao i domaće zakonodavstvo i sudsku praksu koji prilikom izricanja ovako ozbiljne sigurnosne mjere način njezine provedbe u cijelosti prepuštaju zatvorskim vlastima. I konačno, prilikom puštanja iz zatvora M.M. nije bio podvrgnut nikakvoj ocjeni svoga zdravstvenog stanja, iako su sudovi ustanovili ozbiljnost njegove prijetnje i mogućnost da istu ponovi ili provede u stvarnosti. S obzirom na sve ove činjenice, Sud je zaključio da državne vlasti nisu poduzele sve što bi se razumno od njih moglo očekivati u svrhu zaštite života pokojne M. T. i njezinog djeteta.

Osim ovog propusta države da zaštiti jedno od najvažnijih prava pojedinca – ono na život – Sud je nedugo zatim našao povrede pozitivnih obveza Hrvatske i s obzirom na prava zajamčena člankom 8 Konvencije.

U predmetu *Sandra Janković protiv Hrvatske*⁵⁵, podnositeljica zahtjeva žalila se da su ju, prilikom pokušaja ulaska u stan u kojem je iznajmljivala sobu, tri osobe fizički i verbalno napale, udarajući je, psujući je i gurnuvši je niz stepenice. Podnositeljica je protiv napadača podnijela kaznenu prijavu koja je sadržavala identifikaciju napadača kao i detaljni opis navedenog događaja. Nadležno Državno odvjetništvo je, međutim, odbilo provesti istragu budući da se po njihovom mišljenju nije radilo o kaznenom djelu koje se progoni po službenoj dužnosti. Prema odredbama Zakona o kaznenom postupku, takva se prijava imala smatrati kao privatna tužba, no tu su odredbu nadležna tijela u potpunosti zanemarila. Nadalje, podnositeljica se potom obratila istražnom sucu tražeći otvaranje istrage u svojstvu supsidijarnog tužitelja, no njezin zahtjev je odbačen kao nepotpun i nejasan. Iz ovakvog razvoja događaja, Sud je zaključio da je primjena kaznenopravnih mehanizama predviđenih domaćim pravom u konkretnom slučaju bila nedostatna te da nije pružila dovoljnu zaštitu fizičkog integriteta podnositeljice zahtjeva⁵⁶.

S ovime u svezi bilo bi još zanimljivo spomenuti i presudu u predmetu *Oluić protiv Hrvatske*⁵⁷, u kojem se radilo o propustu države da zaštiti pravo na poštivanje doma i privatnog života podnositeljice zahtjeva, koja je stanovala u istoj kući u kojoj je poslovaio kafić koji je proizvodio za podnositeljicu nesnosnu buku. Nezavisnim mjerenjima utvrđeno je da je buka iz kafića noću doista prelazila kako zakonom propisanu, tako i međunarodno prihvaćenu, maksimalnu granicu prihvatljivosti. Budući da je podnositeljica takvoj buci bila izložena svakodnevno tijekom razdoblja od gotovo osam godina, Sud je prihvatio da su takve okolnosti zahtijevale od države da zaštiti njezin privatni život i dom. Iako se ona nadležnim tijelima žalila na ovakvu situaciju još od 2001. godine, dugotrajnim postupcima i neučinkovitošću u provedbi donesenih odluka, buka u stanu podnositeljice postala je prihvatljivom tek nekih osam godina kasnije. Ovakvim ponašanjem nadležne su vlasti povrijedile prava podnositeljice zajamčena člankom 8 Konvencije.

---

⁵⁵ *Sandra Janković protiv Hrvatske*, br. 38478/05, 05. 03. 2009.

⁵⁶ Vidjeti također presudu u predmetu *A. protiv Hrvatske*, br. 55164/08, 14. 10. 2010. koja se odnosi na slučaj nasilja u obitelji.

⁵⁷ *Oluić protiv Hrvatske*, br. 61260/08, 20. 05. 2010.

Iako se odnose na povrede raznih prava zajamčenih Konvencijom, ove recentnije usvojene presude protiv Republike Hrvatske ukazuju na generalni problem zaštite prava pojedinca u slučajevima kada je povredu počinila treća (privatna) osobi. Kako je vidljivo iz gore opisanih premeta, problem leži ne samo koji put u zakonodavstvu, već prvenstveno u provedbi zakona i postupanjima nadležnih tijela. Bit će stoga zanimljivo vidjeti kakav će učinak ove presude imati na zakone i praksu u navedenim područjima⁵⁸.

Summary

The European Convention on Human Rights came into force in respect of the Republic of Croatia in 1997 and the European Court of Human Rights has since adopted over 130 judgments against that country. At the outset, the cases examined concerned mainly Article 6 § 1 of the Convention – the right of access to court and the right to a hearing within a reasonable time. However, after 2005, applications lodged with the Court started raising various issues under a number of Convention provisions. The present article analyses some of the most important judgments adopted by the Court against Croatia and the state of their execution or the impact they might have already produced in the domestic law or practice. The cases examined concern the right to life, the right to a fair trial, the right to respect for home, private and family life, the right to property, the freedom of religion, discrimination issues as well as the prohibition of ill-treatment.

---

⁵⁸ Iako su postupci izvršenja presuda *Branko Tomašić* i *Sandra Janković* započeti, Vlada RH još nije podnijela Odboru Ministara akcijski plan za rješavanje ovih i sličnih problema.